

Veikko Huovista tapaamassa

Alkusysäys

Heinolan seminaarin Kirjallisuuskerhon ilta oli päättynyt. Parinkymmenen hengen joukko purkautui seminaarin päärakennuksen toisessa kerroksessa sijaitsevasta kahviosta tyytyväisenä rupatellen. Elettiin helmikuuta 1968. Ilta oli ollut harvinaisen hauska. Veikko Huovisen edellisenä syksynä ilmestynyt novellikokoelma Lyhyet erikoiset oli saanut aikaan naurunpurskahduksia niissäkin, joiden aikaisempi tuttavuus Huovisen tuotantoon oli perustunut pääasiassa Havukka-ahon ajattelijan tai Siintävien vuorien ”pakolliseen” koululuentaan. Kerhon puheenjohtajana olin uskoakseni joukon tyytyväisin. Olinhan syyskauden viimeisessä palaverissa onnistunut vaihtamaan Huovisen mehevät jutut jo aiemmin helmikuulle päätetyn aiheen tilalle.

Laskeuduin alakerran vaatenaulakkoja kohti luokkatoverieni Kikka (oik. Sirkka-Liisa) ja Paavo Heinosen kanssa – kirjallisuuspiirimme vakiokävijöitä kumpikin. Kertailimme, miten hienoa oli, että seminaarimme rehtori Antero Valtasaari ja hänen puolisonsa, lehtori Hanna Valtasaarikin ehtivät tulla iltaamme mukaan. Lyhytten erikoisten kirjoittajan taustaan saatiin kiintoisa lisäpiirre, kun Valtasaaret kertoivat kiinnostuneille kirjallisuuden harrastajille, että sotavuosina Veikko Huovinen oli ollut kahden vuoden ajan koulukortteerissa heidän kotonaan Kajaanissa. Valtasaaret muistelivat, ettei olisi voinut arvata silloisesta totisesta koulupojasta, että hänen kynästään lähtee joskus sellaisia vallattomia ja nerokkaita humoreskeja kuin ”Kaunotar ja silli” tai ”Tarzan ja Suomi” tai ”Paneelikeskustelu navetassa”! Viimeksi mainittu faabelimainen tarina tuntui erityisesti huvittavan Valtasaaria.

Olimmekohan Kikan ja Paavon kanssa saaneet päällysvaatteet niskaamme, kun Kikka sanoi minulle illan innoittamana: ”Miksi ihmeessä sä et mene joskus tapaamaan tuota Huovista, kun sä niin tykkäät sen kirjoista ja luet niitä aina uudestaan!” Miltei kauhistuneena torjuin moisen ehdotuksen: ”No, ei nyt kyllä tulis mieleenikään lähteä tunkeutumaan – ja – ja – häiritsemään – – ” Kikka ei hellittänyt: ”Ethän sä nyt tietenkään suinpäin sinne menis, toisen kotiin. Tietenkin sä esittelisit puhelimesta itsesi ja kysyisit, että sopiiko... Ethän sä, herranen aika, voi tietää, ennen kuin kysyt. **Sehän vois hyvinkin tykätä!**”

Pysyin kuitenkin kannassani. Minua vaivasivat lehtikuvat, joissa nuorisojoukot riehuvat käsillään huitoen Paul Ankan tai Beatlesien esiintymislavan edessä, tai joissa kiihkoisat jalkapallofanit

huutavat suu ammollaan. Minähän en lähde ihailemaani kirjailijaa ja ajattelijaa häiritsemään. Höh, itseni nolaisin. Mutta luokkatoverin innokas ehdotus jäi mieleeni salaisesti kyheröitymään.

Kypsynyt idea

Seitsemän vuotta myöhemmin asuin vaimoni Hilkan kanssa Rovaniemellä. Simo Rundgren, jonka kanssa olin ystäväystynyt Enontekiöllä pari vuotta aikaisemmin, asui nyt myös Lapin pääkaupungissa. Hän toimi Nuoren Keskustan Liiton Lapin piirin toiminnanjohtajana. Tapailimme Simon kanssa useasti ja keskustelimme kaikesta mahdollisesta, myös kirjallisuudesta. Tammikuussa 1975 teimme sen merkittävän huomion, että Veikko Huovisen esikoisteoksen Hirrin ilmestymisestä tulisi keväällä kuluneeksi 25 vuotta. Sotkamon Mestarilla olisi siis 25-vuotistaiteilijajuhlan paikka! Arvuuttelimme, miten WSOY mahtaa juhlistaa Huovisen merkkivuotta. Olin joskus muistellut Simolle tuota yllä kertomaani Heinosen Kikan hurjapäistä ideaa, ja annas olla, Simo innostui asiasta: ”No tietien sie menet käyhmään sielä – taikka lähethään vaikka yhdessä! Menhään onnittelheen kirjailijaa ko on kerran juhlavuosiki.”

Kai mieleni vastarinta tuommoista tervehdyskäyntiä kohtaan oli vuosien mittaan ratkaisevasti lientynyt, joten talsin Rovaniemen lennätintoomistoon ottamaan selvää Huovisen puhelinnumerosta. Tärkeä numero plakkarissa vatvoin asiaa mielessäni vielä pari viikkoa. Lopulta tiistaina 11. helmikuuta sain ihmeellisen rohkeuden puuskan ja tilasin kesken koulupäivän kaukopuhelun ”Sotkamon ajankohtaiseen studioon”. (Vai olivatko Rovaniemi ja Sotkamo samaa verkkopiiriä?) Joka tapauksessa tunnustan nyt rikoksen, joka lienee 48 vuodessa vanhentunut: soitin Rovaniemen kaupungin puhelimella Rantavitikan koululta – keskellä koulupäivää – yksityispuhelun numeroon, joka kuului kirjailija Veikko Huoviselle.

TV:stä ja radiosta tuttu ääni sanoi: ”Veikko Huovinen.” Selitin asiani vaatimat välttämättömät perusasiat, kuten: Kuka olen . . . Että olen ollut hänen innokas lukijansa joulusta 1957 lähtien . . . Miltä tuntuisi – olisiko mahdollista tulla kirjailijaa tervehtimään erään ystävän kanssa? . . . Onhan nyt merkkivuosi, kun Hirrin ilmestymisestä on kulunut keväällä 25 vuotta... Ei, ei ole mikään haastattelu – tultaisiin ihan muuten vain käymään, jne, jne. – Tämmöisiä juttelin, yrittäen vaikuttaa mahdollisimman vähän tyrkyttäytyvältä. Helpotukseksi kirjailija sanoikin: ”Milloinkas te tulisitte?” Sanoin, että voisimme tulla vaikka ensi sunnuntaina. Siihen Huovinen sanoi: ”Ensi sunnuntai ei kyllä käy.” Sanoin, että meille Simo Rundgrenin kanssa käy mikä hyvänsä sunnuntai tai vaikka lauantaikin

tässä pitkin talvea. ”No, tulkaa sitten ensi sunnuntaista viikon päästä”, oli Huovisen riipeä ehdotus. Ja 23. helmikuuta sovittiin sitten vierailupäiväksi. – Näin huojentavan mutkattomasti asia järjestyi.

Kyläreissulle Sotkamoon

Simo suuntasi Fiat 127:nsa keulan päättäväisesti kohti Sotkamoaa sunnuntaiaamuna 23.2.1975 noin kello kahdeksan aikaan. Varhain piti lähteä, koska olimme luvanneet olla Konstankuja 5:ssä alkuiltapäivästä, ja matkaan piti varata 5 – 6 tuntia; kilometrejä on nykyisten tietojen mukaan 350, mutta oliko niitä puoli vuosisataa sitten jonkin verran enemmän, mene ja tiedä. Matkalla ei tapahtunut mitään kummempia, joten menen lopulta varsinaiseen asiaan.

Noin kello 13.30 soitimme ovikelloa Sotkamon kirkonkylän Konstankuja 5:ssä. Kirjailija tuli itse avaamaan ja ohjasi meidät työhuoneeseensa, siihen, joka on nyt näköismuseona Huovishuoneella. Keskeinen huonekalu oli iso kirjoituspöytä ja kirjoituskone sen päällä. – Tuossa ne kaikki tekstit sitten syntyvät, ajattelin mielessäni (vaan asiahan ei ollut ihan niin, kuten saimme tietää). Yhden seinän hyllyt täynnä kirjoja, sohva ja muutama tuoli. Isäntä asetti tuliaispakettimme ikkunalaudalle ja istahti itse leppoisan näköiseen keinutuoliin.

Tunnelma oli luullakseni tyypillisen suomalaisen, siis kohtelias, varovainen, tunnusteleva. Oma alkuasenteeni oli, että varoisin luontaista puheliaisuuttani ja antaisin isännän tehdä keskustelun avaukset. Simo tuntui noudattavan samaa strategiaa; nuoresta iästään huolimatta – 21 vuotta – hän oli nykyisessä työssään Lappia kiertäessään jo kouliintunut ihmisten kohtaamiseen ja kaikenlaisiin tilanteisiin.

Alkuun tietenkin setvittiin, miten matka oli mennyt, millainen oli ajokeli, kuinka aikaisin oli pitänyt Rovaniemeltä lähteä ja sen semmoista. Sitten kirjailija siirtyi luontevasti kyselemään mistä päin maata vieraat ovat kotoisin, vai ollaanko varsin rovaniemeläisiä. Simo kertoi kotipaikastaan ja juuristaan Kolarissa ja minä taas siirtolaistaustastani ja evakkovaiheistani tarpeettoman laveastikin. Kun isäntämme kuunteli todella kiinnostuneena, unohdin heti kohta päätökseni olla lyhytsanainen – ja luonnotontahan olisi ollut esittää tuntikausia jotain muuta kuin mitä on.

Miellyttävän tunnelman syntymiseen vaikutti varmaan kirjailijan rauhallinen ja eleetön käytös, mutta myös Huovisten kodin ilmapiiri. Pian saapumisemme jälkeen tuli rouva Hilikka Huovinen tervehtimään meitä ja tiedusteli samalla, juommeko kahvia vai teetä. Sehän sävähdytti mukavasti: meille tarjotaan kahvia – ei talonväki tahdokaan tästä ihan pikavisiittiä. Jonkin ajan päästä saimme

tavata perheen lapsetkin. Ikäjärjestyksessä tulivat Ritva, Esko ja Pekka Huovinen tervehtimään meitä, satunnaiskävijöitä. En ole puhunut asiasta Simon kanssa, mutta ainakin minun mielessäni läikähti mukavasti lapsia kätellessä. Syy oli se, että lapsuudenkodissani oli ollut samanlainen esittäytymistapa, joka oli itseäni kyllä pienenä ärsyttänyt. Vieraana saattoivat olla esimerkiksi jotkut vanhempiemme Karjalan aikaiset tuttavat, joita lapset – ainakaan minä nuorimpana – eivät olleet nähneetkään. Siitä huolimatta äiti vaati: ”Tulkaa nyt sanomaa vierail päivää!” Vastustelin: ”Mie ainakaa en tule, ehä mie oo ikännää niitä nähtkää.” Äiti ei antanut periksi: ”Tulet nyt siekii vaa sanomaa päivää, et sie silviisii voi peitäijä!”

Huovisen lasten ”käsipäivän tekeminen” oli kyllä niin luontevaa ja kohteliasta, ettei siinä voinut huomata minkäänlaista protestimielialaa. Olivatko peräti tottuneita tällaiseen ”edustusvelvollisuuteen”. Ja kuten sanottu, ele tuntui todella lämmittävältä ja kohteliaalta.

Jossain vaiheessa rouva Huovinen tuli järjestämään kahvitarjoilun suurelle kirjoituspöydälle ja jätti sitten kirjailijan jatkamaan keskustelua vieraitten kanssa.

Epätodellinen olo

Lapsena kuulin sanonnan: ”Mykkää ei saa päästää tuppaa!” Lauseella ei herjattu tai syrjitty ketään puhetaidotonta, vaan sanonta opasti pitämään yllä luontevaa keskustelua. Huovinen on kuvannut osuvasti kutsuilla syntynyttä tilannetta, jossa ” - - syntyi kauhistuttava hiljaisuus”, kun kukaan ei keksinyt mitään sanottavaa (Ihmisten puheet, s. 179).

Mistään kiusaantuneista tauoista ei ollut tietoaakaan tuona mukavana iltapäivänä. Puhuttavaa riitti tunnista toiseen ja yhdestä aiheesta toiseen siirtyminen kävi luontevasti. Minulla oli suorastaan epätodellinen olo. Istun tässä jutellen niitä näitä ja kertoillen itsestäni ja taustoistani. Ja tuossa istuu Veikko Huovinen, josta ajattelen hyvin samansuuntaisesti kuin Lemmikkieläin-romaanin A. Johnson ajattelee Antonio Vivaldista kuunnellessaan tämän musiikkia:

”Kaiken aikaa kun soi, ajatteli hän säveltäjää omassa ajassaan, oman kohtalonsa ahdistuksessa, tulkitsemassa näkemystään. – – – Ja hän rakasti häntä, puhui hänelle ja kulki hänen kanssaan yhtä matkaa.” (Lemmikkieläin, s. 81)

Tämmöisen miellelyhtymän puikahtaessa esiin valpastuin tarkkailemaan käytöstäni. Pysyykö käytökseni ihailemaani kirjailijaa kohtaan mahdollisimman ”normaalina” kylästelijän

käytöksenä. Tiedossani oli, ettei Huovinen pitänyt tunteilusta. Tästä esimerkkinä pikakuva värjyvä-äänisestä mieslaulajasta – Huovinen kuvaa tätä sanoilla ”tunteellinen pöhköläinen” – joka laulaa kotikunnaista ja hopeahapsisesta mummosta (Ihmisten puheet, s. 45). Muistin myös hyvin, ettei ”Sotkamon tarkkailija” pitänyt toisen ihmisen ihailua ensinkään tarpeellisena, pikemminkin päinvastoin. Jo koulupoikana luin naurusta hytkähdellen Petro Pacpipon suuhun pantuja Huovisen ajatuksia:

”- ihminen, älä aseta koskaan toista ihmistä liian korkealle tuolille, älä sittenkään, vaikka hänen ansionsa olisivat rauhanomaiset ja hyödylliset. Ennemmin kumarra vaikka sontatunkiota, kanna sille lahjasi, vuodata valtimostasi verta ja huuda sille hurraata. Näin et tosin saavuta suurta kunniaa, mutta oletpahan edes toisille vaaraton, ja herrasi on hyvä ja leppoinen ja kasvattaa sinulle leipää.” (Rauhanpiippu, s. 124 – 125)

Kolmen miehen puheet

Aloitin nurinkurisesti siitä, mistä emme puhuneet. Muistini mukaan emme puhuneet lainkaan teoksista Siintävät vuoret, Konstan Pylkkerö, Talvituristi, Lemmikkieläin ja Tapion tarhat. Ei näiden sivuuttamiseen ollut mitään erityistä syytä – ne eivät vain tulleet puheeksi. Mutta paljon ennätimme jutella muutaman tunnin kestäneen kyläilymme aikana Konstankuja 5:ssä.

Ilman etukäteissuunnitelmaa edenneessä ”kahvipöytäkeskustelussa” käsitelimme hyvin monia ”Sotkamon tarkkailijan” elämään ja tuotantoon liittyviä kysymyksiä ja aiheita. Tässä vain muutama esimerkki:

- Voiko Hirrin avausnovellin Nälkävuosina sijoittaa ajallisesti 1600-luvun loppuvuosiin?
- Onko Konsta Pylkkäsellä jokin esikuva? (Tähän V.H. on vuosien mittaan vastannut hiukan vaihtelevasti. Meille hän sanoi, että Konstassa on paljon hänen isäänsä, mutta kätkeytyä.)
- Onko Suomessa vain yksi kirkonkylä järven rannalla? (Ihmisten puheitten jälkeen V.H. sai paljon närkästyntä palautetta ihmisiltä, jotka luulivat, että heistä on kirjoitettu.)
- Olisitteko kirjoittanut Rauhanpiipun hieman toisin joskus myöhemmin? (Rauhanpiippu ilmestyi 1956 juuri ennen kuin Neuvostoliitto murskasi verisesti Unkarin kansannousun.)
- Mitä pidätte öisin soittelevista humalaisista ”faaneista”? (Huovinen sanoi nimenomaan ”faani”.)
- Mitä pidätte nimityksistä korpikirjailija ja kainuisti?

- Murteiden moninaisuus. Murteen käyttäminen Huovisen kielessä.
- Miten ”lyhyen erikoisen” aihe syntyy? (Vastaus: tavallisimmin sohvalta maaten tai vaikkapa aamiaista syödessä – ei siis kirjoituskoneen ääressä istuen.)
- Ovatko turistit vain ”tien täydeltä humeltavia löysäläisiä” (Mikäpä tässä, s. 109), vai onko matkailu tulevaisuudessa yhä tärkeämpi elinkeino Lapille ja koko Pohjois-Suomelle?

Veikko Huovisesta on tehty kolme kirjailijakuvaa: Arto Seppälän Ajatus on hiirihaukka (WSOY 1975), Panu Rajalan Hirnuinen humoristi (WSOY 2012) ja Eero Marttisen Hiljaisen hymyn mies (Into 2018). Lisäksi Tero Liukkosen teos Veikko Huovinen, Kertoja, veitikka, toisinajattelija (SKS 1997) paneutuu varsin perusteellisesti Huovisen tuotantoon. Myös Huovinen itse on kertonut itsestään ja tuotannostaan kahdessa päiväkirjateoksessaan Humusavotta (Otava 1976) ja Viime talvi (WSOY 1998) sekä omaelämäkerrassaan Muina miehinä (WSOY 2001).

Toistelin moneen kertaan läpikäytyjä ja tutkittuja kysymyksiä, jos alkaisin laveammin selostella edes noita yhdeksää yllämainitsemaani kohtaa. Sen sijaan seuraavien kuuden jutunaiheen hiukan rohkeampi ”avaaminen” saattaisi olla paikallaan.

1. Lampaansyöjät valkokankaalla

Kohta keskustelun alkuvaiheissa kirjailija uteli meiltä, mitä olimme pitäneet Lampaansyöjät-elokuvasta. Seppo Huunosen ohjaama filmi oli valmistunut jo vuonna 1972, mutta sitä oli ehditty esittää jo TV:ssäkin ja sitä paitsi elokuvaan ympättyä Heikki Kinnusen (oliko Leo Lastumäkikin mukana?) esittämää remuisaa laulua oli soitettu runsaasti radiosta. Simolla ja minulla ei ollut oikein selvää mielipidettä filmistä. Muistelen sanoneeni jotain sellaista, että kyllähän se menetteli, mutta ei se mitenkään yltänyt kirjan tasolle, kun Sepen ja Valtterin mehevistä ja miehevistä puheista oli pystytty filmiin ottamaan vain murto-osa.

Huovinen ilmaisi selkein sanoi tyytymättömyytensä siitä, että kirjassa kylläkin esiintyvä Sepen ja Valtterin hönöttely tuotiin elokuvassa esiin tarpeettoman korotetusti. Kirjailija mainitsee saman asian päiväkirjassaan Humusavotta (s. 96), joten en käy sitä toistamaan. Itse sanoin pettyneeni kohtaukseen, jossa saksalaisneitoset tulevat kysymään Sepeltä ja Valtterilta jotain syötävää. Kun tytöt säikähtävät lampaansyöjien reissussa rähjäntynyttä ilmiänsä ja säntäävät karkuun, syntyy mukkelis-makkelis-huumoria ja yhden tytön bikinipöksyt nykäistään niin, että pylly paljastuu. Jäi sellainen

maku, että kun elokuvassa ei juuri naisia ollut, niin tässä kohdassa piti sitten pakosti vilauttaa paljasta pintaa. Minusta kyse oli ohjaajan tyylivirheestä ja katsojien kosiskelusta.

Huovinen ja Simo eivät pitäneet sitä paljasta pyllyä nykyaikana minään tyylivirheenä, mutta olimme yksimielisiä siitä, että Seppo Huunosen ohjauksesta jäi jotenkin ”viittä vaille”-vaikutelma. Kirjansa saamasta vastaanotosta Veikko Huovinen kyllä tuntui olevan tyytyväinen. Neljä ja puoli vuotta tuon ”reippailutarinan” ilmestymisen jälkeen kirjailija sanoi, että mistään muusta kirjasta ei ole tullut niin paljon kiittävää palautetta.

2. Liimataisen hyökkäys

Rasvamaksan (WSOY 1973) ilmestymisestä oli tuolloin kulunut vasta toista vuotta. Suurta huomiota oli herättänyt nimimerkki Liimataisen (= Urho Kekkosen) ja Huovisen välinen sanailu Suomen Kuvalehdessä vuoden 1973 lopulla. Liimataisen kirjoitti murska-arvostelun Rasvamaksan humoreskeista (SK 14.12.1973) otsikolla Suomalaista huumoria jaloimmillaan, vaikka väittikin, ettei ollut lukenut kirjasta muuta kuin alun ihmissyöntijutut. Vastineessaan Huovinen arveli:

” - eiköhän tuo ole kuitenkin ihan pikkuisen, aivan vähäsen vain, selaillut teosta. Kymmenen sormea ja välikäsien neljät- viidetkymmenet sormet ovat arasti hyväilleet jalon kirjan lehtiä. Onkohan siinä perää, että Liimataisella on välikädet kainalon alla. Hiihtäessäkin voi kirjoittaa puheita ja kolumneja...” (SK 21.12.1973)

Tämä oli ehkä Huovisen vastineen hauskin kohta, mutta muutenkin hän onnistui antamaan Liimataisen satiiriseen tekstiin iskun iskusta ja kaksi parhaasta. Istuimme Simon kanssa ilmiselvinä kysymysmerkkeinä, että mitä kirjailija lausuu tuosta kirjallisesta kaksintaistelusta. Olin tuolloin ja olen tänäkin päivänä sitä mieltä, että hän tiesi varmasti Urho Kekkosen kätkeytyvän Liimataisen nimimerkin taakse. Siitä huolimatta (otettakoon huomioon, että debatista oli kulunut vasta vuosi ja kaksi kuukautta) Huovinen sanoi meille hieman kätkeytyneenä, että pahaltahan sellainen murska-arviointi tuntui. Ja aivan erityisen pahalta, koska julkisuudessa vihjailtiin, että arvostelija on tasavallan presidentti. Mieleni olisi tehnyt kysyä: ”Oletteko todella sitä mieltä, että Liimataisen henkilöllisyydestä on jotain epäselvyyttä?” Mutta tässä nousi esteeksi kunnioitukseni kirjailijaa kohtaan. Jos hän piti parempana tässä vaiheessa ”ajaa sammutetuina lyhdyin”, niin se oli hänen

valintansa. Me olimme hänelle kuitenkin tänä päivänä ensi kertaa tavattuja vieraita ihmisiä, ja Simo Rundgren oli politiikan ammattilainen.

Kun kysyin, miten hän tunsi onnistuneensa vastauksessaan nimimerkki Liimataiselle, Huovinen vastasi hiukan ympärilyövästi, ettei hän ole tuollaisissa väittelyissä oikein onnistunut. Väitin vastaan ja sanoin monien hänen innokkaiden lukijoidensa olevan sitä mieltä, että hänen vastineensa oli erinomainen. Tähän Huovinen hymyillen, mutta linjalleen uskollisena: ”Jaa, no faanit on aina ihan erikseen!”

3. Ovela Kirsikkala

Ammattimainen puolueenhaukkuja oli Rasvamaksan humoreskeista ainut, josta tuli erikseen puhetta. Siinähan työtön Väinö Kirsikkala kyläilee tuttaviansa luona ja haukkuu aina sen puolueen, jota tietää talon isännän inhoavan. Novellissa Kirsikkala lyttää Alpo Tohatsun kanssa sosialidemokraattisen puolueen ja Jakobson-Ikkalan luona luonnehditaan keskustapuoluetta äärimmäisen negatiivisesti. Jutun lopussa kerrotaan Kirsikkalan aikovan haukkua huomenna kokoomuksen ja ylihuomenna liberaalit, ”joille vanha pitkänomaisen puhkun Ståhlberg päästäisi” (Rasvamaksa s. 81).

Huovinen muotoilee, että jutun kärki on suunnattu politiikkaa tiiviisti seuraaviin intoilijoihin, jotka kotonaan puhuvat kiihkeästi politiikkaa, ja joita työtä karsastava Kirsikkala käyttää ovelasti hyväkseen tulemalla vieraisille sopivasti ruoka-aikaan. Poliitiikan ammattilainen Rundgrenin Simo – Keskustanuorten Lapin piirin toiminnanjohtaja – ei malta olla huomauttamatta, että jutussa kuitenkin ruoditaan ja käydään läpi melkoinen lista Keskustan ”syntejä”. Puheenvuoronsa lopun Simo huipensi hiukan kärkevästi: ”Tulee mieleen, että onkos Keskustapuolue se kaiken pahan alku ja juuri.”

Nyt Veikko Huovinen yllätti meidät. Hän sanoi aivan rauhallisesti ja vakuuttavasti: ”Sitä en tällä jutulla suinkaan ole tarkoittanut. **Minähän olen aina kannattanut Keskustapuoluetta.**”

Siihenpä ei meillä, ei Simolla sen paremmin kuin minullakaan, ollut mitään lisättävää. Sisälläni kyllä kierteli villi nauru, mutta muistin, että olemme talossa vieraina. Muistin myös, että Huovisen hyvin tunteva kirjallisuusmies oli sanonut, että ”Veikon kanssa tututkin saavat joskus olla tarkkana”. (Siis puhumattakaan meistä, tilapäisistä käypäläisistä!)

4. Mielet kiihtävä ja viihtävä urheilu

Tietysti piti puhua urheilusta, joka oli meidän kaikkien kolmen sydäntä lähellä. Simo oli aktiivi jalkapalloilija Kolarin Kontion riveissä, kirjailija ja allekirjoittanut taas innokkaita penkkiurheilijoita. Huovinen kertoi pikkupoikana 1930-luvulla leikelleensä lehdistä urheilijoiden kuvia ja liistaroineensa niitä vanhoihin laskuvihkoihin keitetyllä perunalla. Milteipä älähdin, että samaa hommaa ryhdyin minäkin tekemään Helsingin olympiakisoista kimmokkeen saaneena. Ilman muuta piti ruveta puhumaan suurista suomalaisista hiihtäjistä ja juoksijoista. Veikko Hakulisen kunnian vuodet olivat Simolle vähän liian varhaisia, mutta Eero Mäntyrantapa oli kotoisin Kolarin naapurista, Pellostä, ja hänet Simo oli tavannutkin.

Kirjailija puhui meille urheilijoiden menestyksen merkityksestä varsinkin pienten kansojen itsetunnon nostajana. Tätä asiaa Huovinen oli käsitellyt mainiossa pakinassaan Urheilijan Joulussa 1972. Simo Talvitien toimittamassa Minun isämaani -kokoomateoksessa (WSOY 1974) Huovinen kirjoitti samasta asiasta:

”Eräällä alueella olen hullulla, aidolla tavalla isänmaallinen. Se alue on urheilu. – – Helskutti kun on ollut hyvä elää sen jälkeen kun Viren ja Vasala toivat mitalit kotiin Münchenistä. Mäntyrannan muistelmat olen lukenut viidesti, Virenin ja Väätäisen kolmesti ja Kaarlo Kangasniemen kirjaa aloittelen toista kertaa. Tuskinpa saan vatsahaavan ambitioni tai pettymysten kautta, mutta jos suomalaiset eivät ala kohta pärjätä hiihdossa, sairastun.” (Minun isänmaani, s. 45)

Pohdimme kolmeen mieheen, minkä ihmeen takia Suomen hiihtäjiltä menivät edellistalven Falunin MM-kisat niin heikosti. Simo, joka oli jo hankkinut lasikuitusukset, sen osasi parhaiten sanoa: ”Mieto oli kolmen kympin paras mies, mutta puusuksien takia se hävis Magnussonille!”

5. Juoksijatyttö Pertta

Hirrissä, 25 vuoden takaisessa esikoisteoksessa, Huovisella oli omanlaisensa urheilunovelli, Vanha kymmenottelija. Mutta seuraavilta vuosilta ja vuosikymmeniltäkään ei tahdo muistua urheiluaiheista tarinaa ennen edellä mainittua Urheilijan Joulun juttua. Vaan sittenpä joku muistaa, että onhan siinä Nuorikoksi Tunisiaan -novellissa semmoinen juoksijatyttö. Missäs kokoelmassa se nyt olikaan? Ehättäydyn sanomaan: ”Se oli Lyhyissä erikoisissa, tuota – – siis 1967.” Huovinen meni mietteliään näköiseksi: ”Ei se siinä vielä ollut, se oli vasta myöhemmin.”

Aloin mielessäni käydä läpi Kuikan (1963) novelleja. Ei, varmasti juoksijatyttö Pertta ei ollut vielä Kuikassa. Eikä se ollut myöskään Mikäpä tässä -kokoelmassa, jota luin jouluna 1969 kotikäivissäni Israelissa. Eikä se ihan vissisti ollut Rasvamaksassa, jota äsken olimme repostelleet. Kuulen Huovisen sanovan kuitenkin: ”Joo, se oli 800 metrin juoksija, jota tultiin kosimaan Tunisiaan. Se kirja oli Mikäpä tässä, pari vuotta Lyhyitten erikoisten jälkeen.”

Ajattelin, että onko nyt aiheellista kinata tästä, tähän on pikku juttu. Sitten ajattelin, ettei varman muistikuvan sanominen voi olla epäkohteliasta. Niin sanoin sitten: ”Kyllä minä olen ihan varma, että Nuorikoksi Tunisiaan oli Lyhyet erikoiset -kokoelmassa, joka ilmestyi syksyllä 1967.”

Kirjailija päästi huuliltaan jonkinlaisen puhahtavan äänen, nousi keinutuolista ja meni tarkistamaan asiaa kirjahyllystään. Otti ensin kirjan Mikäpä tässä ja haki sisällysluettelon ja silmäsi sen läpi. Otti sitten Lyhyet erikoiset. Löydettyään sieltä kyseisen novellin, hän kääntyi minuun päin ja katsoi pitkään silmiini: ”Kyllä te olitte oikeassa.”

Pohdiskelin vielä, olisiko juoksijatyttö Pertan mallina voinut olla Sotkamosta lähtöisin ollut Pirjo Wilmi, myöhemmin Häggman. Huovinen arveli, että jokin vaikutus Wilmillä oli saattanut olla aiheen syntyyn; hän oli kyllä nähnyt tämän juoksevan, mutta siinä kaikki.

6. Talvituristi Leningradissa

Matkailusta puhuimme noin ”ylejään” Pohjoisen näkökulmasta, mutta erikseen piti ruotia Huovisen käynti Leningradissa myöhäsyksyllä 1968. Tuo turistireissuhan sai maassamme – ja vähän rajojemme ulkopuolellakin – melkoista huomiota, koska kirjailija teki siitä hulvattoman hauskan matkakertomuksen, jonka Suomen Kuvalehti julkaisi 3.1.1969. Jutun nauruhermoja kutkuttavimpia kohtia oli ”venäläisen vessanpöntön arvoitus”. Pieni näyte lienee paikallaan:

”Siinä (siis vessanpöntössä) näet tyhjennysaukko on pöntön etuosassa, kun taas pöntön laajahko taempi osa on huomattavan ylhäällä, muodostaen aivan kuin eräänlaisen ylätasanteen. Juuri tälle ylätasanteelle ilmestyy kansantuote. Huuhteluvesi vie kansantuotteen pöntön etuosassa olevaan kloakkireikään. – – – Onko ylätasanteen tarkoitettu palvelevan vaikkapa vallasnaisten bideenä. Onko näin luotu tilaisuus tarkkailla kansantuotteen kokoomusta.” (Mikäpä tässä, s. 129 – 130)

Otin asian puheeksi, koska olin itsekin käynyt sekä Leningradissa että Moskovassa keväällä 1968. Seminaarilaisryhmämme oli myös kiinnittänyt huomiota erikoiseen vessanpyttyyn monien muiden ”idän ihmeiden” joukossa.

Vertailimme nyt vuosia myöhemmin Huovisen kanssa vaikutelmiamme venäläisestä käymäläkulttuurista. Kerroin kokemuksestani Viipurin aseman yleisökäymälässä. Lattia oli parin sentin vahvuudelta virtsan peitossa. Mieli teki Huovisen sanoin ”kääntyä takaisin ikään kuin loukkaantuneena ja nukkua yönsä omassa mehussaan”. Mutta eipä auttanut suomipoikien kuin kengän kantojen varassa tasapainoillen koettaa selviytyä.

Huovisen matkakertomuksen alkupuolella ollut ”rauhankeskustelu” kosketteli Neuvostoliiton elokuussa 1968 tapahtunutta Tšekkoslovakian miehitystä. Se koskettelu tapahtui niin hykerryttävästi N-liiton ja Suomen kansojen keskinäistä ystävyys- ja luottamusliturgiaa parodioiden, ettei lukija voinut ensilukemalla muuta kuin ulvoa naurusta. Kerroin Huoviselle ja Simolle, että sain kunnian lehtori Pekka Rautamaan pyynnöstä lukea ääneen Talvituristi Leningradissa - matkakertomuksen Heinolan seminaarin maailmanpolitiikan kurssin äidinkielen tunnilla heti kevätlukukauden 1969 alussa. Kirjailija oli yllättynyt, että seminaarin opettajakokelaila oli maailmanpoilitiikan opetusta.

Huovisen poikkeuksellinen matkakertomus synnytti kuin synnyttikin pienen poliittisen reaktion Neuvostoliitossa. Ei, ei sentään valtalehdistössä. Mutta tunnettu neuvostokarjalainen kirjailija Antti Timonen arvosteli nuhtelevassa sävyssä Huovisen jutun ”Neuvosto-Karjalan” numerossa 31/1969. Otsikkona oli ”Likaa jättänyt vierailumatka”. Huovinen arveli, että Suomeen ja suomalaisiin ystävällisesti suhtautuva Timonen oli ”pantu asialle”, koska haluttiin Kremlille osoittaa, että valppaina täällä Neuvosto-Karjalassakin ollaan. Ja niin Antti Timonen kirjoitti kiltisti, että:

” – – valtaosa Suomen kansasta on sanoillaan ja teoillaan osoittanut, että siihen voi luottaa. Kuitenkin löytyy silloin tällöin voimia, jotka yrittävät istuttaa ohdakkeita kansojen välisen ystävyyden ruusutarhaan.” (Mikäpä tässä, s. 133)

(Allekirjoittaneen oma teoria on, että näin kirjoittaessaan Timonen saattoi tahallaan lisätä Huovisen ilkamoivan satiirin tehoa – niin samanlaista tyyliä hän käyttää Huovisen kanssa. Koko matkakertomus on siis luettavissa kokoelmasta Mikäpä tässä, s. 121 – 133.)

Vierailukuvia

Kahvia on puheitten lomassa juotu kuppikaupalla ja syöty maukkaita ”sipellyksiä” (Huovisen sana). Ja pitäähän sitä ”tieten” muistoksi ottaa valokuvia. Käymme katsomassa myös olohuonetta, johon tehtyyn parviratkaisuun ylös johtavine komeine portaineen isäntä tuntuu olevan hyvin tyytyväinen.

Kirjailija lahjoittaa meille kummallekin kaksi kirjaansa, joihin saamme myös omistuskirjoitukset. Juttelemme vielä niitä näitä, vaikka päivä alkaa kallistua iltaan. Ja siihen liittyen Huovinen sanookin hiukan huolekkaan tuntuisesti: ”En tahdo mitenkään olla teitä ajamassa pois, mutta jos aiotte tämän päivän näöllä käydä vielä Kuusamossa, niin kyllä teidän kohta pitää lähteä ajelemaan.”

Nytpä muistankin, että olin sanonut kirjailijalle puhelimesta – siis kun sovimme vierailusta – että saattaisimme samalla reissulla poiketa Kuusamossa, koska emme olleet käyneet siellä aiemmin. Selitämme nyt Simon kanssa miltei yhteen ääneen, että se Kuusamoon meno – – se nyt oli vain semmoista epämääräistä suunnittelua – – ei meillä sinne ole mitään erityistä mielenkiintoa...

Kirjailija valpastuu. ”Tarkoitatteko, että teidän retkenne ainut tarkoitus oli tämä meillä käynti?”

Vakuutamme, että nimenomaan näin asia oli. Sisimmässämme tuntuu hiukan nololta. Emmehän voi kertoa, että Kuusamossa käymistä olimme kaavailleet siltä varalta, että Huovisen kanssa ei oikein syntyisi juttua, tai talonväen käytös osoittaisi muuten, ettei pitempään viipyminen olisi oikein toivottavaa. Nythän emme voineet moisesta pukahtaakaan, koska vastaanotto oli ollut niin lämmin.

Kun Huovinen sai varmuuden, että olimme tosiaan ajaneet Rovaniemeltä vain ja ainoastaan häntä tapaamaan, hän tuntui jotenkin vapautuvan ja muuttui entistäkin puheliaammaksi. Pyysi meitä vielä istumaan, koska ei tässä sitten niin kiirettä ole – on tässä sunnuntaipäivää jäljellä. Viivyimmekö sitten tunnin vai enemmän, en osaa sanoa. Keskustelu kulki nyt entistäkin vilkkaampana. Huovinen kertoili meille niitä näitä Kari Suomalaisesta, Ville Vikstenistä ja Hailuodosta ja Lapin reissuista ja mistä kaikista.

Hauskin juttu koski kesämökin lämmitysreissua yhdessä Pentti-veljen kanssa jonain talvena pitkän pakkaajakson aikana. Saman järven rannalla oli myös Revon veljesten kesämökki – siis Ville ja Eino S. Revon. Kun Huoviset olivat saaneet takkaan (vaiko uuniin?) tulen, oli Pentti katsonut

ikkunasta ulos ja nähnyt, että Repojen mökin savupiipusta nousee savua. Silloin Pentti oli tokaissut: ”Katothan päältä, Veikko, ei mene viittäkään minuuttia, niin Revon pojat on tässä kysymässä viinaa.” Veikko Huovisen kasvot olivat leveässä hymyssä, kun hän huipensi tarinan siihen, että oikein kellosta katsottuna aikaa oli kulunut vain reilut neljä minuuttia, kun Revon veljekset törmäsivät sisään ja huusivat: ”Terve pojat, onks teillä yhtään viinaa!” Huovinen jatkoi muisteluaan mieltäväisesti: ”Niin, kyllä se Eino Ässä on täysin viskillä toimiva mies.” Tuntui kuin kirjailija olisi tahtonut Rovaniemen pojille antaa vielä lähtiäislahjaksi tuommoisen kulttuurianekdotin.

(Allekirjoittanut ei halua ylläolevalla mitenkään mustata edesmenneen Eino S. Revon muistoa tai mainetta. Kerrotaanhan samalla tavalla poliittiseen historiaan kuuluvana asiana Winston Churchillin päivittäisestä viskin juomisesta.)

Illan alkaessa jo pimentyä älysimme sentään lähteä. Mitä mahtoi kello olla, kun Huoviset hyvästelyämme astuimme pimenevälle pihalle ja kömmimme Fiatin penkille. Rovaniemelle tulimme vasta vähän jälkeen puolen yön, joten todenäköisesti olimme lähteneet Sotkamosta kello 18 paikkeilla. Vierailumme oli kestänyt noin neljä ja puoli tuntia, mikä oli kyllä sopivaisuussääntöjen mukaan aivan liian pitkä aika.

Jälkipohdintoja

Kotimatalla kertailimme hiukan raukein mielin mukavan vierailun tapahtumia. Tyypillistä, että muistimme nyt monia hyviä aiheita, joita olisi pitänyt Huoviselta kysyä. Mutta siitä oli mieleemme hyvä, että olimme uskaltaneet kutsua kirjailijaa perheineen vastavierailulle, jos heille sattuisi käyntiä Rovaniemelle. Ja Huovinen oli ottanut osoitetietommekin ajo-ohjeineen ylös! Tätä muistellessa epäilin kyllä Simolle Konsta Pylkkästä siteeraten: ”Niitä voipi saaha vonkailla niin paljon kuin huvittaa.” (Kostan Pylkkerö, s. 82)

Muutaman päivän perästä löysin mukavan kortin, joka esitti vanhan ajan tervahaudan rakentamista – englanninkielisessä tekstissä oikein sanottiin että ”Old fashion”. Siihenpä korttiin raapustelimme Simon kanssa kiitoksemme kirjailijalle mielenkiintoisista jutuista ja rouvalle kahvista ja maukkaista tarjoomuksista. Vähän meitä jäi kaiheartamaan, että viivyimmekö siellä sittenkin liian pitkään...

Syksyllä 1976 ilmestyi Veikko Huovisen teos Humusavotta, Kirjailijan päiväkirja 1974 – 1975. Se osoittautui vähintään yhtä koukuttavaksi kuin Huovisen muutkin tekstit, kun siinä nääs pääsi ikään kuin kirjailijan pään sisälle. Siis vähän samaan tapaan kuin mitä Konsta ajatteli ”lisensteistä”:

”Olisipa soma vuuenkaan verran asua lisenssin nahan sisässä. Kurkkisi hänen silmillään maapallon asioita.” (Havukka-ahon ajattelija, s. 82)

Humusavotan merkinnät alkavat lokakuun lopulta 1974 jatkuakseen koko seuraavan vuoden, joten pitkään saa lukija kurkistella maailmaa Sotkamon Mestarin silmin. Ensimmäinen lukuilta oli allekirjoittaneelle silkkaa leppoisa lukuelämystä ja myötäelävää myhähtelyä päivien vierieessä, mutta perjantai 7.2.1975 pysäytti. Huovinen kirjoittaa veljensä Pentin soittaneen aamulla klo 7.30 vaimonsa Kaisan äkillisestä ja täysin yllättävästä kuolemasta. Lähes sivun mittainen päiväkirjamerkintä antaa koskettavan kuvan siitä, miten veljen perhettä kohdannut murhe on järkyttänyt myös kirjailijaa.

Reilun viikon ajan päiväkirjamerkinnät pysyvät lyhyinä, toteavina, ankeinkin. Yksi lause kuvaa Sotkamon Huovistenkin perheen tunnelmaa:

”Koko viikko on ollut Kaisan kohtalon murehtimista ja hautajaisvalmisteluja.”
(Humusavotta, s. 89)

Tajuan äkkiä puolentoista vuoden takaisen tilanteen selvästi. Soittoni kirjailijalle oli osunut keskelle tuota raskasta viikkoa. Mutta enhän tietysti mitenkään voinut tietää... Nyt oli ilmiselvää, miksi kirjailija torjui lyhyesti: ”Ensi sunnuntai ei kyllä käy.” Mutta miksi hän sitten kehotti meitä tulemaan seuraavana sunnuntaina, vaikka raskaasta hautajaismatkasta olisi silloin kulunut vain muutama päivä...

Tiistai 18.2. Koruton ja koskettava kuvaus Kaisa Huovisen siunaustilaisuudesta Hietaniemen kappelissa. Veikko Huovinen kertoo lähteneensä kotimatkalle jo saman päivän iltana:

”Helsinki ahdistaa minua aina, ja nyt erikoisen ankeasti. Saan unta junassa vasta aamuyöllä. Sotkamossa on ollut kuulemma yli 30 astetta pakkasta. Mitenkähän lämmitys on toiminut.” (Humusavotta, s. 91)

Ja sitten. Sunnuntain 23.2. päiväkirjamerkintä jatkuu jo toista sivua... Sivun 94 alareunan lähellä jään säikähtäneenä tuijottamaan omaa nimeäni... Ja hiukan alempana näkyy myös Simon nimi... Sydämeni lyö vajaatahteja (krooninen flimmeri), aivoni kieltäytyvät toimimasta. Herätän

Hilkan ja puhun takerrellen: ”Huovinen mainitsee tässä päiväkirjassaan meidät!” Hilikka on äkäinen herätyksestä: ”Mitä sinä nyt yrität – – anna minun nukkua!”

No niin, toivun sentään yllätyksestä ja lueimme yhdessä kohdan, jossa Huovinen kertoo vierailustamme. Todella hyvältä tuntuu seuraava kohta:

”Kaiken kaikkiaan rovaniemeläisten vierailu virkisti minua melkoisesti. Että ajelivat päiväselteään Rovaniemi – Sotkamo – Rovaniemi, vain nähdäkseen minut!” (Humusavotta, s. 95)

Lähes kahden sivun verran Huovinen kommentoi vierailuamme, joka näyttää mitä ilmeisimmin olleen hänelle mieluinen. Keskeytän lukemisen siltä yöltä, koska edessä on työpäivä.

Seuraavassa viikonvaihteessa luen kirjan rauhassa läpi. Tämän muisteluksen kannalta huomionarvoinen on teksti, jossa kirjailija kertoo seminaarinrehtori Antero Valtasaaren kirjeestä. Siihen liittyen vielä katkelma Veikko Huovisen päiväkirjamerkinnästä 3.7.1975:

”Antero Valtasaari on Pekka Kuisman ohella toinen ihminen, joka on huomannut Hirrin ilmestymisestä kuluneen 25 vuotta. Lämminhenkinen kirje tekee minut onnelliseksi. A. V. sanoo seuranneensa kirjallista taivaltani mielenkiinnolla. Hän lähettää myös leikkeen Itä-Hämeeseen kirjoittamastaan artikkelista, jossa hän käsittelee tuotantoani. Sanoo pitävänsä Hamstereista eniten.” (Humusavotta, s. 167)

Kirjailijan kommentit Humusavotassa poistivat Simolta ja minulta epäilykset siitä, että olisimme viipyneet Huovisilla liian pitkään tai ettei kyläilyimme muuten olisi oikein häntä miellyttänyt. Vielä vuosikymmeniä myöhemminkin askarruttaa yhä, miksi kirjailija kutsui meidät kylään niin pian Helsingin matkan jälkeen. Halusiko hän nimenomaan saada muuta ajateltavaa raskaitten hautajaistunnelmien sijaan?

Joka tapauksessa luokkatoverini Kikka Heinonen oli ollut oikeassa huudahtaessaan:
”Sehän vois hyvinkin tykätä!”

Tampereella 17.4.2023

Pekka Kuisma